

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

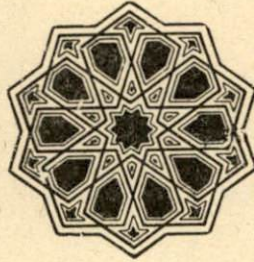

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Prof. Dr. Hüseyin ATAY <i>Müslümanlarda Şüphecilik</i>	1
Prpf. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU <i>Yaşayan Yezidilik</i>	23
Doç. Dr. Salih AKDEMİR <i>Al-Udeh'in et-Teşriul Cinâi el-İslâmi adlı eseri tercümesi üzerine</i>	37
Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ <i>Gelişen Kozmolojide Ateizmin Meseleleri</i>	53
Doç. Dr. Rami AYAS <i>Felsefe ve Sosyal Bilimler Öğretimi</i> ...	73
Doç. Dr. Mehmet AYDIN <i>Din Fenomeni (1)</i>	79
Doç. Dr. Mehmet BAYRAKTAR <i>Cosmolog'col Relativity of ibn al-Arabi</i>	127
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Bizanslı Alimlerin İstanbul'dan kaçmaları ve Rönesansı başlatmaları meselesi</i>	135
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Eski Hukuk mekteplerinde Hadisler</i>	143
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Talâk Hakkında Kur'an-ı Kerim'in Genel tutumu</i>	159
Doç. Dr. Mustafa FAYDA <i>İslâm Dünyasındaki ilk şehir tarihleri ve İbn şebbe'nin Medinei Münevvere tarihi</i>	
Doç. Dr. Sabri HİZMETLİ <i>İbâdilikte Velâyet ve Berâet İnancı İslâm Kültürünün doğuşu</i>	167
Doç. Dr. İsmet KAYAOĞLU <i>İslâm Külütürünün Doğuşu</i>	205
Doç. Dr. Günay TÜMER <i>Çeşitli yönleriyle Din</i>	213
Doç. Dr. Ahmet UĞUR <i>Kemalpaşazade'nin VIII. Defteri</i>	269
Doç. Dr. Mücteba UĞUR <i>Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs</i> .	291

Doç. Dr. M. Sait. YAZICIOĞLU <i>İnsan fiili ve bir Kur'an-ı Kerim ayeti</i>	327
Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ABDULKERİMOĞLU <i>İki Vesika..</i>	335
Yrd. Doç. Dr. Münir KOŞTAŞ <i>Din Sosyolojisine giriş</i>	355
Yrd. Doç. Dr. Münir KOÇTAŞ <i>De l'euseignement traditionnel a l'euseignement moderne</i>	371
Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK <i>Sih Dini</i>	391
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Surre-Name</i>	419
Dr. Hayri KIRBAŞOĞLU <i>Allah'ın Kelâmı olması Açısından Kur'an'ın mahiyeti ile ilgili ihtilaflar.</i>	427
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Kitap tanıtma ve tenkidi</i>	445
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Kitap Tanıtma</i>	451
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Kitap Tanıtma</i>	457
Dr. Nesimi YAZICI <i>Kitap Tanıtma</i>	459

KEMAL PAŞA-ZADE'NİN VIII. DEFTERİ

Prof. Dr. Ahmet UĞUR

Bilindiği gibi, Kemal Paşa-Zade, (1468-1534) II. Bayezid'in isteğiyle başladığı Osmanlı Tarihini, her padişah için bir Defter (cilt) yazarak, yedi ciltte bitirip, Padişah'a teslim etmiştir. Bundan sonra, Fatih'in ölümüyle başlayan VIII. Deftere başlamış ve 916/1510-11 yılına kadar geçen olayları kapsayan bu Defter'i de bitirip II. Bayezid'e takdim etmiştir. Bu Defterde bir hâtıme (sonuç) yoktur ve Bayezid II devrinin olayları eksiktir. Yazarı burada aceleye götüren bir şey vardır. Bu acele etmenin sebebi, herhalde Sultân Bayezid'in son zamanda vücutca hasta olması ve memleketin karışık durumundan dolayı, bir an önce Sultan'a eseri sunma çabası olabilir. Daha sonra yazar, Kanunî devrinde, 914-918/1508-1512 yıllarını kapsayan, tekrar bir VIII. Defter daha yazmıştır ki, bu Defter hem Bayezid devri için bir hatıme, hem de Yavuz devri için bir mukaddimedir. Bu defterde daha önce geçen bazı hadiseler tekrar edilmiştir ve genişletilmiştir. "915/1509 de olan zelzele, Selimle ilgili kanunlar ve v.s."

Şimdi biz, Bayezid devrinin büyük bir kısmını içine alan esas VIII. Deftere gelelim:

Bu defterin elimizde sadece, bilinen bir nüshası vardır. "Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî No: 32 "Bunun istinsah tarihi, sonunda gösterildiği gibi, 1099/1687-88 dir. Bunu göre, bu nüsha eserin aslı değildir.

Eserin Başka Nüshaları:

Bu eser elimizde bir nüsha olarak gösterilmekte ise de, dünya kütüphanelerinde parça, parça çeşitli nüshaları veya kopyaları vardır.

a- Dresden (D. Almanya) de E 391 numara ile gösterilen ve Kemal-Paşa-Zade'ye atfedülen bir eser vardır. Bayezid II nin H. 886/1481 da tahta çıkışıyla başlar ve H. 906/1400 da Müton (Modon) Kalesinin fethine hazırlıkla son bulur. Bundan sonrası okunmaz haldedir. Olaylar çok kısa olarak ele alınmıştır ve Kemal Paşa'da olmıyan, Farsça başlık-

lar kullanılmıştır. Herhalde bu Kemal Paşa'nın eserinden kısaltmadır. Bu konuda bir makalemiz vardır. "A.Ü.İ.F. İis. İlim. Der. III - (1977)"

b- Londra'da The British Museum da anonim bir tarih vardır. (Tevârih-i Âl-i Osman) Bu eser Dresden'nin devamıdır. Eser her ne kadar İshak Celebi'nin Selim-nâme'sinin aynı ise de, Kemal Paşa ile çok yakın benzerlikleri vardır. (The British Museum Add. 23586)

c- Kahire, bu nushanın 75 varaklık kısmı, tamamen Millet ile aynıdır.

Fakat bu da eksiktir. II. Bayezid'in Devrini tamamen almayıp 905/1499 dan başlar ve Defterin sonuna kadar gelir. VIII. Defter (V. 105a) da Yavuz'un Trabzondan çıkışını konu alan bir başlık vardır. (103. Paragraf) işte burada bir nazm parçasıyla başlamaktadır.

Beyt-i Türki

Laleler çıktı kızılbashiyla şâhiler gibi/1

Aldı sûsenler ele tığın sipâhiler gibi/2 Kahire

Yalnız Kahire (4a) de şiirin dizilerinde takdim tehir vardır. Kahire (11b) den (14a) ya kadar Şah İsmail için bir konu ayrıldığı halde elimizdeki nushada yoktur. (30a) da yine geniş bir bilgi vardır. Yavuz'un Erzincan'a yaptığı akın (117a-b) Kahire (41a-45b) de yine elimizdeki nüshadan daha genişçe yer verilmiştir. Yine Kahire (52a) da bir beyitlik bir farsça nazım parçası fazladır.

Burada bulunan bazı kısımlarda daha sonra yazılan VIII. Defter ile uyumaktadır. (Kahire 61a c.d=IX. Defter Veliyuddin Efendi (1258). Elimizdeki nushanın sonundaki arapça metin Kahirede yoktur.

Yazma 29 satırdan oluşan bir talik kırmasıyla yazılmıştır. 127 varak ve bazı arabaşlıklarla beraber 126 başlık (pragraftan) oluşmaktadır. Eserde metin aralarına serpiştirilmiş Farsça-Türkçe ve bazan da Arapça nazm parçaları vardır. Türkçe ve Farsça şiirler nöbetleşe kullanılmıştır. Bir sahife veya bir varakta veya bir başlıkta Türkçe şiirler varsa bunun hemen geleninde Farsça şiirler vardır. Farsça şiirler (Nazm-ı Farisî, Beyt-i Farisi li-müellifihi) Türkçe şiirler de (Beyti Türki Li-Müellifihi, Nazm-ı Türki Li-Müellifihi) diye başlar. Kur'ân âyetleri, Hadisler, ata sözleri, darb-i meseller ve benzetmelerle esere ve ifadeye değişiklik verilmeye çalışılmıştır.

Eser Besmeleden sonra ağır dille yazılmış bir mukaddime (girişle) başlar. Tabii konu Fatih Sultan Mehmed'in ölümü ve oğlu II. Bayezid'in tahta davetidir. 12b. Başlık Yahya Paşa'nın ölümüyle ilgilidir.

“Temme bi-avni'l-meliki'l-vehhâb sene 1099” ibaresi ile biter.

Esas konular (v. 106b) ye kadardır. Bundan sonra daha çok ölenlerden ve emekliye ayrılanlardan bahseder. Örneğin: Kefe'de olan Sultan Muhammed'in ölümü (108a); Sinan Paşa'nın ölümü (107a); İskender Paşa'nın vefatı (109a); Davud Paşa'nın vefatı (109b); Şehzade Sultan Mahmud'un ölümü (117b) ve nihayet (Yahya Paşa'nın ölümü 126b)

Eser her yönü ile II. Bayezid devrini (892-918) (1481-1512) bize aktarmaktadır. Olaylar uzun uzun düz yazıyla anlatılır ve bir kaç satırlık nazım parçalarıyla özetlenir. Olayların mutlaka tarihi verilir, bazılarında gün, ay yıl, bazılarında sadece yıl verilir. Çok çok tarih düşürülür. Milli Tarihimiz için zengin bir hazinedir. Paşa burada tarihçiliğini bize sergiler ve Türkçe yazmaktan kaçınan çağdaşlarına, Türkçe tarih yazılabileceğinin örneğini sunarak onlara meydan okur. Bizim tarihimizin yanında o zaman komşularımızdan Rus, Lehistan, Karabogdan, Eflak, Ungunus, Arnavud, Venedik, Mısır, İran v.s. tarihleri içinde çok değerli bir dökümandır.

Bu defterin önemi şuradandır ki. Burada anlatılan olayların pek çoğu, yazarı tarafından bizzat yaşanmış ve görülmüş olmasıdır. Bir kaç olayda yazar bilgiyi başka yerden almış ve bunu da belirtmiştir. Örneğin Kırım Hanı (Deşt İkliminin Hakanı) Mengil Giray Handan ve onun askerinden soyundan bahsederken “Han Moğol aslındandır. Cengiz-i Cihan-Kûşanın neslindedir. Uruğ-ı berr furuğu gün gibi zahirdur.... Ateş gibi serkeşler amma, meskened-meskeninde turaba döşenürler. Okları av meydanında Av vurursa onu yerler. Sahralarda fil gibi koşarlar. Ne kendileri yorulur ne atları... Dirler (26a-b) Kurd ve kuşun tuyur ve vuhuşan birisini yemezler, ölüsün ve dirisin yerler. Savaş dağlarının kurtları emma koyun derisi giyerler... yüz yaşındakiler şimsir gibi yahn yüzlüler... yaşları yetmiş fakat gözleri keskin, zırh gibi gözleri küçük fakat kalkan gibi yüzleri büyük. Alınları sahraya benzer başları o sahralarda birer oyuk zamanın geçmesiyle vücutlarında dert yok. İşlerinde bir dişi düşmüşü ve bir bir benzi sararmışı yok. Zamanın geçmesiyle beler'i bükülmez, gözlerinin nuru dökülmez.

Sanasın her biri taştan yonulmuş

Gözünün yerine ateş konulmuş.

Nereye gitseler ellerinden, insan değil kurd ve kuşları gizli ve açık bir yaratık kurtulamaz. Ayakları bastığı yer kara yer olur. Atlarının tırnağı her tarafı pamuk gibi dider. Nebatın kurusu ve yaşı değil, yerin

içinde bulunan kökü bile ellerinden kurtulamaz. Sular soğuldu, bitecek otlar yok oldu... Dirler (30a-b)

Yine başka bir yerde, gazilerin eline düşen Ungurus (Macar) esirleri gazilere bir şeyler anlatırlar, Paşa bunu anlatırken "Bu kıssayı rivâyet edenler, işidenlerden hikayet edenler... 61 b.." der. Yine başka bir yerde "Okuyanlardan menberdur ki... 98a..." Arnavudda Deraç denen bir kale vardı. 2400 yıllıktı Kostantiniyye ve Selanikle beraberdi"¹

Bismi'l-İllâhî'r-rahmân i'r-rahîm.

Dürer-i ğurer-i derârî-senâ-yi senâ-yı bî-şümâr, ol melik-i milk-i bî-zevâlûn suradık-ı azamet-ü-celâline nişâr olsun ki, evtâd-ı metîn-i selâtin-i tâc-dâr-u-taht-nişinle bünyâd-ı sengin-i zemini üstüvâr itmiştir. Kûtb-ı dâ'ire-i hilâfet olan memleket-penâh pâdişâhlaruñ haleflerini seleflerinden ni'mû'l-bedel itmekle, birisi hilâl-mişâl ufk-ı zevâle üfûl idince birisünün dağî kadrini mükemmel etmekle âsumân-ı salţanat-ı cihânı ber-karâr etmiştir. nazm-ı türkî li-mü'ellifihi:

Çarh-ı gerdûnda böyledür kanûn
Ay tolunsa güneş tulu' eyler
Bu gilür yirine ider ikbâl
Menziline çün ol rücu' eyler

Çün Mâh-ı âsumân-bârgâh, şâh-ı sitâre-sipâh, hazret-i pâdişâh-ı milkpenâh-u-felek dest-gâh, merhûm Sultân Mehmed Hânun mürg-i cânı kafes-i bedenden çıkub nişîmen-i gülşen-i kudse girdi, mihr-i sipihr-i salţanat nâşib-ı râyet-i hilâfet, sâhib-kırân-ı cihân Sultân Bâyezid hâna tayr-ı seyr-i berîd varub, Hâkân-ı sa'idün irtihâlin ve ma-kâlid-i mülkün kendüye intikâlin haber virdü. Mezkûr merhûm-u mağfûr Kayşer-i fağfûr-gulmânun vaşîyet-i mebrûr-ı muhtezâsmca, İşhâk Paşadan, sâ'ir vücuûh-ı hadem ve a'yân-i haşemün ittifakları-yle, da'vet-nâme dağî geldi irdi. İçinde muqaddemât-ı ta'ziyeye netice-i tehni'e müretteb olmuş; ol sebebden mezbûr nâme şubh-ı pür-nûrla şeb-i deycûrdan mürekkeb olmuş. nazm-i türkî li- mü'ellifihi:

Biyâzı şubh-ı Şâdiye işâret
Sevâdı ğam zalâmından kinâyet

¹ Biz burada Ali Emiri nüshasını esas aldık. Bu defter Hakkında, T.T. Kurumunun IX, Kongresine tarafımızdan bir tebliğ sunulmuştur. Burada bana örnekleriyle ve yanlışlarına düzelterek, yardımını esirgemeyen sayın hocam J.R. Walsh'a teşekkürü bir borç bilirim, İlk örnekler hocamın koleksiyonundan ve onun kontrolünden geçmedir.

Bâr-ı kışsa-ı kuşsa-vu-ğam kıddin ham itmiş
Siye-pûş olup, Şâh-ı 'âlem için mâtem itmiş

Ol azâ-nâmeyi imlâ iderken, hâme-yi siyâh-câmenün gözinden yaş yirine kara kan revân olmuş. Hat-, pençe-i şikence-i elemde pîc-ü-hâm olub, başına toprak koymuş. Kalb-i devât gam odunun dûdi-yle tolmuş.

Çün mezbûr mektûbuñ mühr-i mükerreremi, ki hâtem-i saltanatdan 'arûs-ı cülûs-ı mergûba nişân getürmişdi, fetih olub, mefhûm-ı mer-kûmî huzûr-ı pür-hubûr-ı şehriyâr-ı kâmkâra merfû'-u-ma'îm oldu, sarây-ı be-kâ-yı sultân-ı cihân harâb-u-yebâb olub, erkân-i bünyân-ı i'râb gibi zîr-ü-zeber olmağla, kalb-i şulb-i ehl-i İslâm, belki püşt-i dü-rüst-i kâffe-i enâm, kesr olduğu tamâm maqtû'-u-meczûm oldu.

Ol kesr cebri için, Şehriyâr-ı kışver-penâh, leşker-i gâret-ger-i gam-u-mâtem kâr-ü-bâr-ı sabr-u-çarârın târ-u-mâr itmişken, buyurdu: [2a] bi-imhâl-ü-ihmâl sipâh-ı zafer-eşer yarağın gördiler. Cihân-girliğe 'azm iden mihr gibi şehir-hîz ve sipihr gibi seyrinde tiz gerek diyü, fi'l-hâl semend-i şimâl-isti'câle bindi, ve seyl gibi revân oldu. Yanınca hadem-ü-şaşem yıl gibi yügürdiler. [Nazm-ı fârisî]

Sû-yı taht-ı şâhî Şeh-i kâm-yâb
Revân geşt fetih-ü-zafer der rikâb
Çü hürşid şüd ez siyâhî birün
Ruğ-ı râyet-eş çün şafak lâle-gün

Ayâs Paşa, ki Bosna livâsına vâli olub, 'âli menâzile vuşûl bul-mışdı, devrân-ı Sultân Mehmed Hânda Ana-tolî mülkinde melikü'l-ümerâ dağî olmuşdı, ol zamânda dârül-mülk-i Âmâsiyede atabeglik hizmetinde kâ'im bulunub, Şehriyâr-ı gerdün-iqtidâr 'inân-ı kışver-sitânını taht-gâh-ı âsümân-iştibâh tarafına şarf idicek, bile gidüb, ri-kâb-ı kâm-yâbında mülâzim oldu.

Hamze Beg-oğlı Muştâfâ Paşa, ki Boli vilâyetinde vâli idi, mev-kib-i meymûn-ı hümayûn-mağdeme istikbâl idüb, sâ'ir ümerâ-yı 'izâm ve vüzerâ-yı kirâmdan dağî işidenler arğurî yola gelüb, bile gidüb, hadem-ü-şaşemle 'âlem topladı. Hayl-i cerrâr-ı seyl-reftâr cüybâr-ı küh-sâr gibi derelere ağıdılar. Tiz-tâz tâziler ayağındağî na'î-i âteş-bêrla tağlar başına odlar yağıdılar; hayl-i bād-gerd-ü-hâk-neverdün süm-i seng-rengi-yle kimuht-ı saht-ı zemîne tâb virdiler. Merhûm Sultân Mehmed Hânuñ vefâtı zamânından on yedi gün geçince Üskü-dara ir-diler. [Beyt-i fârisî]

Şaf ârâst çün ber leb-i baħr Şâh
 Serân piş reftend ez taħt-gâh
 Şâhib-kırân-ı cihân Sulţân Bâyezîd Hân
 devletle dârü'l-mülk-i Kostoniyeye
 irdüğünü, 'arûs-ı pür-behcet-i cülûs-ı
 hümâyûnı-yle serir-i gerdün-nażir-i
 hilâfete zînet virdüğünü beyân eyler.

Yevm-i işneynde, rebî'ü'l-evvel ayınuñ yigirmi ikinci günü, ki rûz pîrüz ve 'âlem ħurrem olub, [mısrâ']

Cihânuñ tâli'ı olmışdı meymûn

[Beyt]

Hâzret-i şâhib-kırân Hân-ı sa'îd
 Âfitâb-ı mülk Sulţân Bâyezîd

mevâkib-i kevâkib-şümâr-u-gerdün-iĳtidârla ufķ-ı âsümân-ı sa'âdet-den tulu' idüb, cânib-i şarķdan zuhûr itdi. Fülk-i felek-mişâl ile ol melek-i melek-ĳişâl deryâ-yı semâsimâdan berķ-ı cihân-peymâ gibi bir ânda 'ubûr itdi. [Nâzm-ı türki, li-müellifihi]

Çün geçdi² Şâh keşti-yi gerdün-mişâl ile
 Şandum ki âfitâb gelürdi hilâl ile
 Keşti-yi mihr³ baħrde geçdi 'aceb didi
 Şâhuñ yüzün gören kefi deryâ-nevâl ile

Ol ebr-i şahânuñ sevâd-ı mevkib-i bād-pâyım ki qarşundan gelür gördi, sâ'il-i baħr kâse-i zevrakî⁴ kenârına alub, reh-güzârında tûrdı. Deryâ-yı seyyâlûn her yeri kefi⁵ su'âl olub, Üsküdarla İstanbul arası şaff-ı sâ'ille tûldı Qadırgaların tamâm-ı endâmı muşavver şikem-i tama'⁶ olub, eĳrâf-u-eknâfi serâser dest-i taleb oldı.

Ol Cemşid-i Sikender-der ĳurşid-i gerdün-ı salţanatuñ kûsûfı-çün mâtem tutub, mâh-ı münhasif gibi şebgûn câmeye girmiştı. Ol [2b] Minûçehr-i⁷ ferĳunde-çehrûn, ki mihr-i sipihr-i sa'âdetdür, yüzü se-

2 geçdi: keşti. / /

3 zevrahî: ? zevrakı. / /

4 kefi: Or, keff-i / /

5 mihr: Text, baħr (?). / /

6 l tama': ? muĳma'. / /

7 Minûçehr-i : Minûçehre-i. / /

hâb-ı zulmânî içinden âfitâb-ı nûrânî gibi tâb virmişdi. Zulmânî câme ve ruhâmî⁸ 'imâme ile ol şem'-i kâfûr cihâmî münevver idüb, [Mısrâf]

Yüzinden bahş kıldı 'äleme nûr

[Beyt-i fârisî]

Her ki nazâr kerd be-rûy-eş zi dûr

'Atse der âmed be-dimâğ-eş zi nûr

Çün ol zulmet içinde bu nûr-ı şubh-ı sa'âdet mestûr oldu, eginindeki câme sevâd-ı dîde gibi menba'-ı nûr oldu. Ser-çeşme-i âb-ı hayât gibi şeş-cihâtını zulmât aldı. Görenler ta'accüb itdiler ki, bu nûr niçün zulmet altında kaldı. [Beyt-i türkî, li-müellifihi]

Velî ol vaz' hikmetden degül dûr

Ki ref' eyler hemîşe zulmeti nûr

Güyâ ki, ol hâlet zulmet-i zulm-ü-bid'ati nûr-ı 'adl-ü-şerî'ate götürmeğe işâret oldu. Ol işâret-i pür-beşâretle 'âlemün içi gam-ı mâtemden boşalub, sürûr-u-hübûr oldu.

Rivâyet iderler ki, çün hazret-i Pâdişâh-ı hilâfet-penâh saltanat beşâretini işitmişdi, ol mehd-i 'ahd-i 'aql-ı reşid⁹ "Hâdî Hâkdur" hidâyeti-yle şöyle 'ahd itmişdi ki, çün serîr-i felek-nazîr-i mülke geçüb, saltanat fersine kadem başa, cevri-ü-sitemün yayın yaşub, 'adl-ü-daâduñ kılıcın şerî'at 'arşında aşâ; ol rûsûm-ı bid'ati, ki merhûm Sulţân Mehmed Hânun müddet-i saltanatının evâhirinde tahşil-i mâl maşalhatini çün bed-fi'âl vezîrler tedbiri-yle vaz' olmuşdu¹⁰, ref' eyleye; etrâf-ı memâlik-i Rûmda muğayyer olan evkâfî şart-ı vâkıf üzerine muşarrer tutub, melâkinden alınan emlakî gene mâliklerine virüb, haqqı müs-haqqına ref' eyleye. etrâf-ı memâlik-i Rûmda muğayyer olan evkâfî şart-ı vâkıf üzerine muşarrer tutub, melâkinden alınan emlakî gene mâliklerine virüb, haqqı müstahaqqına ref' eyleye.

Ol hümâ-himmet, didügi gibi, serîr-i sa'âdete ki sâye şaldı, itdügi 'ahdüñ 'uhdesinden çıkub, mizân-ı 'adâleti eline aldı. Âyet-i şerî'ati göklere çıkarub, râyet-i zulm-ü-bid'ati yere çaldı. [Beyt-i türkî, li-müellifihi]

Cihân 'adlinde oldu şöyle âbâd

Ki vîrân bulmayub büm itdi feryâd

8 ruhâmî: ? ruhî.

9 Text, reşidün ki.

10 olmuşdu: olmuşdu.

Nücüm-ı kūrüm mäh-ı âsümân-bargâhuñ taht-gâha
 kudümını işitdüklerini, kenâr-ı deryâ-yı
 semâ-mişâle müctemi^c olub, istikhbâl itdüklerini beyân eyler.

Dergâh-ı felek-iştibâhda gâh-u-bî-gâh hâzır olan leşker-i ahter-şümâr, Pâdişâh-ı kişver-penâhuñ dârü'l-mülkine geli-şurduğın ki gördiler, leb-i deryâ-yı cihân-peymâdan sarây-ı semâ-simâya varınca kenâr-ı rehğüzârda iki taraf şaf-şaf olub, miyân-ı gülzârda şafşaf gibi şurdılar. Sipâhînüñ dülbendinden ve Yeniçerinüñ borkinden şehr güli-vü-zanbakı açılmış güleşene beñzerdi. Soğâklarunu kenârlarında dizilen harbeler saltanat gülzârında iki sıra dikilmiş sūsana beñzerdi. Sağ-u-şol iki kol dikilüb turan harbeler dil uzadub senâ itdiler. Hişâr burclarında dizilen bedenler serâser el kıldurub du^câ itdiler. [Beyt-i türki, li-mü'ellifihi]

Bedenler kıldurub eller du^câya
 Kıpular açdılar ağız senâya

Ol mihr-i ruşsende-çihri sipihr-i sa'âdet, tala'at-ı meymün ve şâli'-i hümâyünla evci bürüc-i saltanata çuruc idüb, didâr-ı ferhunde-âşârinun nûriyle dūr-u kuşūr-ı sarây-ı bî-hemtây-ı hilâfet taldı. Pây-ı felek-fersâyın dest-gâh-ı gerdün-iştibâha başub, hâtem-i 'adl ve şârim-i faşilla yesâr-ı yümn-âşarı ve yemîn-i yüsr-âyini zinet-ü-ârâyiş buldı. Kâmet-i mevzün [3a] -hilkatine hilâfet hil'ati yaraşık düşüb, miyân-ı nâzikine sa'âdet kemeri muvâfık gelüb, târek-i mübârekine serverlik efseri lâik oldu.

Beyt-i Farisi

Bâlid ez-in neşât ten-i taht ber zemîn
 Be-güzeşt ez-in nüvid ser-i tâc âsumân

Nev-ârūs-ı cülūs-ı hümâyün-dem-ü-meymün-kademün nişârında dirhem-ü-dinâr ezhâr-ı bahâr gibi 'âleme saçıldı. Ki, nergîs-ü-goncanun kâsesi ve kîsesi pür-sim-ü-zer olub eli ve avucu tarlarunu gözü ve gönlü şöyle gül-i ter gibi açıldı. Ol nisâr ile ceybi eşcâr-ı pür-envâr toldı. Dirhem-ü-dinârla dâmen-i gülzâr pür oldu.

Beyt-i türki li-müellifihi

Saçılır berr-ü-bahre şöyle akçe
 Ki olur üstü beligün akça akça

Sultân-ı cüvân-bahtun, ki cismi mürde-i cihâna taze cân olmuşdi, âteş-ü-âb gibi belki âfitâb-u-sahâb gibi, havaşş-u-'avâma in'âm-ı 'âmmı irdi. Huddâm-ı sidre-mağâmun piyâdesine ve süvârine, ki ol vakit

otuz bin miqtârı vardı, Sultâniyeden ve Filuriden gayrı mükerreren ikişer bin akça virdi. Sipâhînün erbâb-ı menâşıbdan olanımın hâline münâsib her birinün tîmârını artırub, eşhâb-ı vazâifden olan tavâifinün cihet-i yevmiyesine beşer akça ziyade itdi. Yeñiçerinün haylisi atlu bölüklerine çıkub, bâkîsinün yevmî vazifeleri beşer akçaya, ki âyîn-i selâtin-i 'Osmâniyede cihet-i ma'îşetlerinun kemâl-ı nisâbidur, yitdi. Vüzerâ-yı âsaf-râya ve ümerâ-yı şaf-ârâya diledükleri yerde köyler temlik olunub, bârân-ı ihsân-ı Süleymân-ı zamânla her birinün kişte-zâr-ı ârzûda ektüğü tohm-ı murâd bitdi. Keff-i şehâb mişâli ebr-i Nisân gibi gevher-efşân olub, dest-i deryâ nevâli kise-perdâz-ı bahr-u-kan oldi. Şit-ı 'adli sebeb-i kayd-ı şevârid-i zamân ve âvâze-i bezli mücib-i şayd-ı evâbid-i cihân oldi. Şadâ-yı pür-safâ-yı derya-yı kârbân-ı inşâf-u-inti-şâfun, Şâm-u-'Irâkda belki tamâm-ı efrâf-ı âfâkda olan ebnâ-yı zamân işitdi. Cevr-i devr-i eyyâmdan rencide olub, Rumdan 'Arab-u-'Aceme giden celâ-yı vatan iden kirâm-ı enâm gene makâmlarına gelüb, ârâm itdi.

Mevlâna Şemseddîn Fenârînün, ki çerâğ-ı derârî-fürûğ-ı 'avârif-i maârif-i vasa'at-ı nehârda mihr-i rûşen-çihri pür-envâr gibi her diyârda iştihârı var, nebiresi fahrü'l-vüzerâ'il-'izâm ve zahrü'l-ümerâ'il-kirâm Ahmed Paşa Hindistâna gidüb, müddet-i medîd-ü-'ahd-i ba'iddi, vatan-ı ma'rûf-u-mesken-i me'lûfından âvâre olmuşdı, Şadâ-yı pür-safâ-yı kûs-ı cülûs-ı cedîd-i Şehriyâr-ı sa'îd gûş-ı hûşma ıricek, mevlid-i kadîm-ü-mahdid-i kerimine gelüb, dergâh-ı âsumân iştibâh-ı hazret-i Pâdişâh-ı hilâfet-penâhuñ âsitân-ı sa'âdet-âşiyânında hizmetle rif'at-ü-'itibâr buldı. Şadr-ı mesned-i Şeriat, bedr-i âsümân-ı ma'rifet, kûh-ı vakâr-u-ñilm, bahr-i evkâr-ı 'ilm, ta'birdê Vaşşâf, tedbirde Âşaf, 'ilmde Bu Hanîfe, ñilmde Añnef, kelâm-ı fetvâ ve kıdem-i takvâda Nu'mân-u-Şâbit, derârî-yi enzârla tab'-ı pür-envârı felek-i şevâbit, 'alem-i tedkik ve 'alem-i tahkik, tarik-ı 'ilmde refikî Tefvik...

Beyt-i Türkî Li-müellifihi

Âsümân 'âlem-i zamân dir aña
Dehr'allâme-i cihân dir ana

Nazm-ı Fârisi

Deh çü mebsût der yekî müş-teş
Sad işâret der her engüş-teş
Rûşen ender dil-i çü-mişbah-eş
Keşf-i Keşşâf-u-feth-i Miftâh-eş

Efâzıl-u-a'yân ve erkan-u-'iyâdiçün re's-ü-vech-ü-şadr-u-yed, Sulţânü'l-mevâlî, burhânu-l-ma'âlî, Mevlânâ 'abdurrahmân bin 'Alî bin Müeyyed, *Lâ-zâle min 'inde'r-Rahmânu mü'eyyeden ve li-kirâmi'l-enâmı mes-neden ve müşeyyeden*, Şirâzdaydı, gene bu diyâra gelüb, ol hümânun sâye-yi hümâyunu bûm-ı Rûma mâye-i iftihâr oldu.

Merhûm-u-mağfûr, sa'îd-ü-şehîd Sulţân Muhammed hânuñ kâlib-i muţahharı merkad-ı münevverinde medfûn olunduğunu, ol mihr-i sipihr-i 'azemet-ü-celâl, ki ziyâsı cihânı pür-nûr itmişdi, hilâl-mişâl gözlerden dolandığını beyan eyler.

Çemşîd-i Sikender-der, devletle dâru'l-mülküne girüb, kaşr-ı Kaysere şeref virüb, ol tâç-dâr-ı cihân-bağş-u-cüvân-bahtla efsere-ü-taht zib-ü-ziver ve nûr-u-fer buldı. İsm-i münîfi ve lağab-ı şerifi huţbe-vü-sikkeyi ârâsta-vü-pîrâste kılub, baht-ı rûz-ı efsun ve tâlî'-i hümâyûnla serir-i gerdûn-nazîrde cülûs-ı meymûnuna "Hân oldu Sulţân Bâyezîd" ta'rih oldu.

*eşheb-i zerrîn-zeynden indirüb, merkeb-i çübine bindirüb,
sâye-i firû-mâye gibi.....

Beyt-i Türki li-müellifihî

Geçti hilâfet tahtına Şâh-ı civân-baht-ı sa'îd

Hâtif didi ta'rihini Hân oldu Sulţân Bâyezîd 886)

İsm-i münîfi Hüdâvendigâr, ki salâtîn-ı kâm-yâb-ı 'âli-cenâb, Âl-i 'Osmânuñ şerif el-kâbindandır, mezkûr şehriyâr-ı kâmkârûñ haqqında müsemâsına tamâm muţâbık oldu. Mezbûr kelâmûñ şihhatına qarîne-i qaribetü'd-delâletedür bu, ki mesfûr 'ibâretüñ hurûfmuñ, ki zurûf-ı 'işârât'ı pür-beşârâtdur, 'adedi ta'rih-i 'âm-ı cülûsa muvâfık oldu.

Nazm-ı farisi

Ez cülûs-i Hüsrev-i Ferruḥ-ruḥ-ı ferḥunde-fer

Gülşen-i iḳbâl ḥurrem bâğ-ı devlet nev-ber-est

Servet-i şâhân-ı heft-iḳlim Sulţân Bâyezîd

Ân ki pây-ı taht-ı ü ber fark-ı keyvân efsere-est

Tâ be-hvaned huţbe-i mülk-eş melek ender felek

Çâr 'unşûr pây-e-hâ-yı nerdübân-ı mimber-est

Ol serv-i cûy-bâr-ı sa'âdet, gülzâr-ı saltanata sâye şalduğı gün, merhûm-u-mağfûr, me'âşir-i meşhûrla illerde ma'lûm ve mefâhîr-i me'sûrla dillerde mezkûr Sulţân Mehmed Gâzînuñ namâzın kılub, 'imâret-i âmiresi kurbıvadağı kabr-i ma'muresinde defn itdi. Sipihr-i piyâde-

rev-i ferzine-[i rā-nüma]-reftâr, ol ferzâne-i zemâneyi, ki şehsüvar-ı meydân-ı sa'âdetdi, mihr gibi günc-i gürda mestur eyledi. Âb-ı revân-ı gülistân-ı milk genc gibi mağâk-ı hâke batı gitdi.

Nazm-ı türki li-müellifihi
Virdi yile gül gibi seririn
Şaldı yere lâle-veş külâhı
Farq-ı felek-i beğenmeyen mâh
Kurdu yer içinde taht-ı gâhı

[4a] Ma'mure-i arza sığmayan Şâh
Virâneye kurdu bâr-ıgâhı

Ol cüvân-ı tüvân-ü-pîr-tadbîr-i cihân-giri, ki niheng-i şimşirinüñ korkusundan aksâ-yı deryâ-yı Firengde küffâr-ı hâk-sâr uyku uyumazdı, dâye-i zemîn tıfl-ı şir-i hvâre gibi meht-i tahtada nice uyutmuşdur. Ol kağan arslanı, ki şikence-i pençe-i tiz-cengi havfinden peleng-i du-reng-i çarh-ı gerdûn bi-direng olub, figâna gelmişti, su'bân-ı gûr, ki dehân'ı vâdi-yi bevâdi-yi 'ademdür, gel gör ki bir demde urub, nice yutmuştur.

Nazm-ı fârisî

Çün be bînâm gûr-i û-râ bâ-dilem güyem 'aceb
Kîn hemân sultân-ı heybet-güster-ü-fermân revâ-st
In hemân k-ez pâdişâhân hîç-kes hem-tâ ne-dâşt
Geşt bâ-bî-çâregân zînân be zîr-i hâk râst

Cevâhîr-i zevâhîr-i ahterle ârâste olan efser-i âsümân nice tâç-dârıñ başından girü çalubdur, mifreş-i münâkkaş-ı sebze -zâr-ı bahârla pîrâste olan serîr-i zemîn nice taht-giri üstinden yire çalubdur. Leşker-i ğaretger-i havâdiş elinden, kaşr-ı şevket-i Kayser ve dâr-ı haşmet-i Dârâ harâb-u-yebâb olubdur. Gûr pâsbân-ı bâm-ı sarây-ı Behrâm, 'ankebût perdedâr-ı tâk-ı Kistrâ, bûm nevbet-zen-i çal'a-i Afrâsyâb olubdur.

Mi'mâr-ı rûzgâr kankî şâhib-devletün binâ-yı sarây-ı sa'âdetin yaptı ki, soñra yıkadı? Cihân-dârlardan bu cihân dârına kim girdi ki, âhîr-i kâr kabâ-yı bekâdan 'arî olub çıkmadı?

Murşid-i baht-ı Cemşid dolanub, bedr-i qadr-i Feridün selh-ü bı-fer olup, meşreb-i 'ayş-i Nûşinrevân telh oldu. Sedd-i mülk-i Sikender yıkılıb, dıvân-ı saltanat-ı Süleymân bozulub, câm-ı şafâ-yı Cem bâde-i 'anâ ile toldi.

Nazm-ı türki li-müellifihi
 Dahhak-u-Keykubâd-u-Cem-ü-Erdevân kıanı
 Sultân Muhammed ol şeh-i şahib-kırân kıanı
 Ol şeh kıanı ki meh gibi encüm-sipâhdı
 Ol şeh kıanı ki her kulu bir pâdişâhdı

Ol şadef-i deryâ-yı saltanat-ı cihân, seng-i âfet-i zamânla şındırsa, gevher-i şeref-bağş-i efser-i şahî yerini tudmuşdur. Şavn-ı 'avn-i İlahî ile tâbende ve pâyende olsun. Ahrâr-ı zamân dergah-ı âsümân- mikdârında fermân-ber-dâr olup, a'dâ-yı fâsid-rây-u-bed-fercâmı maqâm-ı siyâsetde ber-dâr olup, emrine râm olmayan serkeşlerün başı pâyinde olsun.

Beyt-i türki li-müellifhi

Hemişe devleti pâyende olsun
 'Adûsmuñ başı pâyında olsun

Melik-i felek-şadrün eşraf-ı evsâfı câmi' olan zât-ı melek-şifâtımuñ ta'rifinde ve evşâf-ı eşrafun mecma'-u-menba'ı olan tab'-ı latifinün ve nefsi-şerifinün tavşifindedür.

Ol pâdişâh-ı melek-sipâh-u-felek-dest-gâh, ki devrânında püşt-üpenâh-ı İslâm ve püştibân-ı ehl-i imândur, tûfân-ı havâdiş-i eyyâmdan haşş-u-'âmm-ı enâmı hâlâş itmege, fülk-i mülki bâdbân-ı 'adlle yüridür keştibândur.

Beyt-i farisi

Çi ğam divâr-ı ümmet-râ ki dâred çün püştibân
 Çi bâk ez mevc-i bahr ân-râ ki bâşed Nûh keştibân

[4b] Zât-ı bî-hemtâyı vâhidü'l-enâm, keff-i deryâ-nevâli Şâni'l-ğamâm, re'y-i zamân-ârây-u-cihân-pürâyla şâliş-i kamereyn, ihyâ-yı sîret-i 'adâlet ile râbi'-i Ebî Bekr-u-'Ömereyn, tarîk-i Hazret-i Ahmed-i Muhtâra iktidâ ve iktifâda Çâr-yâr-ı ahyâra hâmis, Milk-i nazma nizâm virse Hüsrev-i emirü'l-Kelâm, eş'âr-ı dürer-bâri penç Genc-i Nizâmîye sâdis, âyet-i faşâhat-ı nazm, ki Hazret-i Rasûlün - 'aleyhi's-selâm- yanında tamâm maqbûl-ü-mustağabb, belki ahabb idi, anuñ şânında nâzil olmuşdur. Kelam-ı mevzununñ nizâm-ı haseni, ol cihânunñ hâkâmı olan zahîr-i enâm-u-hâfız-ı İslâmunñ tab'-ı enverinün ihtimâmiyle kemâl bulmuşdur. Dehâ-yı tab'-ı naqqâd ve zekâ-yı zihn-i vaqqâdla şöhre-i dehr-ünâdire-i cihândur. Haşâfet-i rây-ı 'âlem-ârây ve feşâhat-ı zebân-ı şîrinbeyânla ser-âmed-i zamândur.

Beyt-i fârisî

Küned tiğ-i zebân-ı kâmkâr-eş
Der iklim-i sühân şâhib-kırânî

Keff-i gevher-nişârı menşe-i sehâb-ı Nisân-u-Âzâr olduğu gibi, tab'-ı dürer-bârı dahî menba'-ı buhûr-ı eş'âr-ı laţif-ü-âbdârdur. Hengâm-ı nizâm-ı kelâm-ı rengin-i me'ânide Hassân-ı faşihu'l-Lisân-ı eyyam, zaman-ı nişâr-ı neşrde Sübhân-ı bedi'u'l-beyân-ı rûzgârdur. 'Âlem-i nazm-ı kelâma nizâm virmege kâdem başıcağ, şî'r-i sihr-eşeri ekser-i üslûb-i merğûb-deridedur. Tûti-yi kelâm-ı müşgîn-demi, ki cihân Mısırında nâdiretü'l-arsdur, 'Arabuñ şekerin yir fârisî söyler.

Beyt-i türki li-müellifihi

'Alemüñ zulm-ü-sitemden aldı 'Adlı mağlası
'Adle mansûb aldığıçün oldu 'Adlı mağlası

Bu bedâ'-i me'âniniñ beyânını câmi' olan ma'mûr beyitler, ki ol şâdef-i gîrân-bahâ-yı deryâ-yı şerefden çıkan lü'lû-yı menşûruñ silk-i kilke nazm olanlarındandır. Peder-i ferhunde-ahterinüñ, ki devrânında bedr-i ruşşende-manzar-ı evc-i burc-ı felek-i mülk-i cihândı, Merih-i faşihinüñ düreünde derc eylediği dürerüñ ğurerindendür.

Nazm-ı fârisî

Hest gûyâ nergis ez hayl-i ğulamân-eş ki û Düşmen-eş-râ her zaman
Düşmen-eş-râ her zamân ber fark şeşper mizened
Geşt düşmen hâricü'l-merkez ez ân rû rümh-i tû
Hvîş-râ ber kalb-ı û çün hatı-ı mihver mizened

Evşâf-ı kemâlde mevşûf-u-marûf, yegâne-i rûzgârdur. Eşnâf-ı hünerde kimse dimez, ki bir yerde nahî nazîri vardır. Ol hürşid'azm-ü-Nâhîd-bezm, ki menzil-i meymûni evc-i şeref, tâli'-i hümâyûn-me'tâli'i sa'iddur. Fahilde Zühâl, kâdrde Bedr, hikmetde Birciş, fiñatde 'Utârid, şemşirde Behrâm, tîrde S'ddur. Tîr-i kâder-te'sir-ü-kazâ-mazâsı şol elifdur ki, miyân-ı cân-ı a'dâda yir itmişdür. Nûn-ı mü'ekked kemâna munzamm olmağla haber-i zaferi tahkîk-u-takrîr itmişdür.

Ruħm-eş zi hat-ı semâ güzeşt
Tîr-eş zi had-i hata güzeşt
Levhîst câm-eş 'hiyâm-eş) âb-gûn-sağh
Harf-eş rakam-ı zi sure-i Feth

Ârâste hedye-i serîr-eş

Ez nu-u-ķalem kemân-u-tîr-eş

Peyker-i tîgi, ki gevher-i kân-i *ve enzelne'l-hadiddür*, beyân-ı şân-ı mehâbet-gösteri *fihî be'sün şediddür*, bin âfitâb-ı pür-tâbdur, ki semt-i re's-i 'adûya gelse ol bed-fi'âlün semet-i be's-i zevâli zuhûr bulur. Maşrıķ-i niyâmdan tulu' tise kenâr-ı âsumân gibi miyân-ı meydân-ı gîr-u-dâr hûn-ı düşmenle şafak-gün olur. Âyîn-i neşfet-ü [5a]-'adâlet ve kavânîn-i saltanat-u-eyâletde eslâf-ı eşrâf ve ecdâd-ı emcâdına iktadâ ve ıktifâ etmişdür. 'mesel) *Elveledü'l-hurr yaktedi bi-âbâi'hi'l-ğurr*. kavâid-i dîn-i mübînün te'yid-ü-teşyîdinde ve ma'âķid-i ahkâm-ı İslamun ihkâm-u-ibrâmında ol kirâm-ı hayyir-i hayr-eşerün işrince gitmişdür. 'mesel)

Şinşinetün 'arifü-hâ men ahzem

Ve men eşbehe ebâ-hu fe-mâ zalem

Ol melik-i melek-şifâtuñ zâtında, ki 'avn-i Hallâkla menba'-ı mahâsin-i ahlâķdur, hûsn-i hulķla hulķ-i hûsn cem' olmuşdur. Ol lütf-i Hakkûñ kulluğuna halk-ı cihân tamâm şubh-u-şâm pervâne olsalar, tañ degül ki, zulâm-ı deycûr-ı zulmi def'içün vücûd-ı pür-nûrı şem' olmuşdur. Câmesinün, ki zarf-ı zarf-ı ķelam-u-niyâm-ı hûsâm-ı İslâm-dur, samur-ı deycûr-ı şam gibi içi kaçım-ı nûr-ı şubh-gâhdur. Bedr-i tamâma ta'ne uran 'immâesinün, ki ğamâme-i bârân-ı ihsandur, şabâh-da ve revâhda hem-sâyesi mihr-ü-mâhdur. Ol rûh-ı muşavverün, ki mazhar-ı şûret-i lütf-ü-keremdür, peyker-i muţahharı hem nûr-ı mücessem ve hem sâye-i Allahdur.

Beyt-i türkî li-müellifihi

İlâhî sâyesini eyle memdûd

Ki sen râzısın andan halk hoşnud

Şâh-zâde-i mu'azzam Sultân Cem, Pâdişâh-ı hilâfet-penâha muhâlefet şi'ârın izhâr itdüğünü, Kışver-i Karamanun Leşker-i cerrâr-ı bî-şumarın ihzâr idüb, gelüb dâru'l-mülk-i Bursada ķarâr itdüğünü beyan eyler.

Çüm sultân-ı cihân 'u) haķân-ı zamân Bâyezîd Hânun keff-i ihsânı baş olub, basîf-i zemînden bisât-ı cev-devr leff ve ehl-i 'udvân keff oldı, şemşîr-i cihân-gîr ve sinân-ı kışver-sitânı âfitâb-u-şihâb gibi şâriķ-ü-bâriķ olub, âşâr-ı envâr-ı ma'diletiyle şarķ-u-ğarb-i âlem toldı.

Nazm-ı türkî li-müellifihi

Taşdı pür-zer başında nergisi gör

Yalmız râh-ı gülistânda girer

Kimsenün 'ahd-i 'adl-i sultânda

Canı yoqturkim ide egri nazar

Anatoli ve Rûmili diyârında ne kadar serdâr-ı -sipehsâlâr varsa âsitân hizmetine baş indirüb, divân-ı sultân-ı Rûm meydân-ı âsumân gibi nücûm-ı kurûmla topladı. Bölük bölük bilekler çekilüb, münakkaş-u müzehheb kemhâlar ve kadîfelerle şahın-ı divân âsumân-mişâl olub, altun gümüş kaseler ve kadâhlerle ol meydân pür-âfitâb-ı hilâl oldu. Vüzerâ-yı şâhib-cezm-ü-rây ve ümerâ-yı rezm-ârây, vücûh-ı ahâlî ve a'yân-ı mevâlî ve rü'ûs-ı hadem-ü-şudûr-ı haşem huzûr-ı pür-hubûrunda 'izz-i meşûle vuşûl buldular. Şeref-i dest-bûsilye müşerref-ü-muğtenim oldılar.

Nazm-ı fârisî

Z-ehl-i sipch tâ be-ğudâvend-i kûs
Yâft heme kes şeref-i dest-bûs
Der haz-u-dibâ heme divân-ı şâh
Şûret-i dibâ şüde hayl-ü-sipâh

Ol Çemşîd-i kamer-' azm-ü-'Utârid-hazmün ve ol Hürşîd-i Beh-râmrezm-ü-Nâhid-bezmün zamân serdârları, tâtinde ney gibi dâim bel bağlayub, devrân ser-hengleri hizmetinde çeng gibi kâim turdular. Âteş gibi serkeş cihân-gîrler fermân-ı kader-te'şîrine boyub tutub âb-ı şemşîri korkusundan âsitân-ı asumân -nazîrinde âfitâb-ı âlemgerd-ü-bâd-i hâk-nevred gibi baş indirüb yüz yire sürdiler. Etrâf-ı eknâf-ı melketde 've) kurûm-ı Rûmdan [5b] bir kimse kalmadı, ki dergâh-ı cihân-penâhına gelüb, itâ'at-ü-inkıyâd kılma. İllâ birâder-i kihteri Sultân Cem, ki ol zamânda Karaman diyârımuñ şehriyâydı, cadde-i 'iş-yânda ısrâr idüb, fermân-ı üli'l-emre i'tibâr itmedi. İblîs-i pür-telbîsün idlâl-ü-iğvâsına ılgâ idüb, gûş-ı hûşla hitâb-ı müstetâb-ı *Epi'û'llâha ve epi'û'r-Rasûle ve üli'l-emri minküm* emrin işitmedi. Varsak-ı pür-nifâk ve Turgud-ı 'anûdın cünûd-ı rünûdın cem' itdi. Hayl-i seyl-cûş-ü-cevşen-püşün mahrûse-i Burusa üzerine ağıttı.

Beyt-i fârisi

Kerân tâ kerân leşker-i kîne-sâht
Zi larende tâ Bursa yek-esbe taht

Şehrün sağır-ü-kebiri gâret-i hasâretten korkub, istikbâl itdiler. Ol iklimün a'yan-ü-erkânı pişkeşler çeküb, ta'zîm-ü, iclâl itdiler. Sultân Cem çün Bursa taht-gâhına, ki dârü'l-mülk-i kadîmdur, irdi, mülk-i Rûma pâdişâh oldum, şanub, dimâğına bâd-i gurûr girdi. Adına akçe

kesdürüb, hutbe akudub, âyîn-i selâtin-i tâç-dâr-u-taht-nişin üzerine icrâ-yı kavânin itdi. Çün ol hâli, ki mûcib-i ihtilâl-i nizâm-ı memleket ve kıvâm-ı saltanat idi, hazret-i pâdişâh-ı hilâfet-penâh işitdi, hizâm-ı cemi hink-i hurrem-hirâm-i 'azme teng idüb, ol serkeşün âteşin bârân-ı lutf-la teskîn olmasa, seylâb-ı 'unfle söyündürmege içdâm eyledi. Âyîne-i rûy-i şafâda vech-i şalâh yüz göstermezse, nîrû-yu bâzâ-yı qahrle encümen-i düşmeni tağıdub, cem'-i 'adû-yı kîne-cûyı kam' itmege ihtimâm eyledi. Evvel, *Vein tâifetâni min'l-mü'minina'ktetelû fe-eslihû beyne-hümâ* fehvâsı muhtazâsınca, haşma, rems-u-âyîn-i selâtin üzerine ta'zîm-ü-tekrîmle resûl gönderildi. Sebîl-i içâ'ate da'vet olunub, taleb-i şulh kılındı. Sipâhiler cema'atinün ağası Musâ Beg, ki şehryâr-ı kâmkârün kadîm hizmetkârlarından idi, ol maşlahatuñ taqdîmine ta'yîn olunub, semend-i risâlete bindi. Vardı Sultân Ceme buluşdı. Netîce-i şulhuñ mebdâdisi tertibinde Mukaddemât-ı terğib-ı tertîbden söyleme-dük nesne komadı. Çün nuşh-upend sûdmend olmadığı bilindi,

Beyt-i türkî li-müellifihi

Sükûn bulmadı seyl-i tuğyân-ı Cem

Bilüb anı şâh-ı Feridûnhaşem

fermân-ı vâvibü'l-iz'ân-ı *Fe-in bağat ihdâ-hümâ 'ale'l-urâ fekatilü'l-leti tebği hattâ tefie ilâ emri-llâh* a imtişâl etdi. Aşhâb-ı tuğyânun def'ine ve erbâb-ı bâğî-vü- 'udvânun ref'ine itmâm-u-ihitimâm üzerine yaraş-u-yasaş görüb, kıtâle içbâb itdi.

Beyt-i farisi

Be-letâfet çü ber ne-yâyed kâr

Ser be-bî-hurmetî kesed nâ-çâr 'Keşed)

Ayas Paşa iki bin Yeniçeri ile Bursaya varub, mağlûb olduğın çeng-i ceng-i haşm-i peleng-âhengle libâs-i be's-ü-şevketi meslûb olduğın beyân eyler.

Şâbîkâ Sultân Camün hadem-ü-haşem ile Bursaya 'azm itdüğü zuhûr bulıcak, ol kazîye-i nâ-merzîye huzûr-ı pür-hubûr-ı Sultân-ı ci-hâna 'arz olıcak, mahmudu'l-hişâl-ü- maşsudu'l-imtişâl, yegâne-i zemâne Ayas Paşaya, ki vezîr-i şâlisdi, düstûr-ı a'zam İshak Paşa [6a] ve nazîr-ı mu'azzam Mustafa Paşa kadîm vezirler idi, ol hâdişdi, iki binit sâz-u-selebi müretteb Yeniçeri koşulub, buyurulmuştu, ki varub mezkûr şehri a'dâyı bed-râydan hıfz ide, Kat'-ı merâhilde ve tayy-i menâzilde peyk-i şimâl gibi izti'câl idüb, bâd-pây keştilerle deryâ yüzinden toğrı gide. Paşa-yı mezkûr mezbûr fermân-ı kazâ-mezâyaya iz'ân-u- imtişâl

gösterüb, fi'l-hâl yarağın görmüş, gemiye girmişti. Bilesince koşulan iki bin merd-i neberdle deniz yüzünden toğrı Kudaniyaya çıkub varmış, Bursaya irmişti. Bunlar berüden varınca, Sulţân cem anarudan gelüb, mezkûr şehri almıştı. Varan Yeniçeri içeri giremeyecek, alay ile sahrâ-yı hayrette kalmıştı. Ol diyârun nâbekârları, ki 'azab-ı bikârlaridi, Yeniçeri ile peykâra sebeb ararlaridi, Fırşat buldılar, hadem-ü-şaşem-i Sulţân Ceme muvâfaqat-u-mutâba 'at şîârın izhâr idüb, ol bed-kirdârlarunuñ a'vn-ü-anşârından oldılar. Bir taraftan hayl-i Karaman Yeniçerinin üzerine seyl-i revân gibi aqub, tîr-bârân itdiler. Bir taraftan şehrün levendi ve evbâşı başlarına taşu tolu gibi yağıdurub, cem'iyetlerin tağıtdılar.

Beyt-i fârisî

Zi seyl-âb-ı hûn-rîz tûfân şude

Ki ez bâm-u-der seng rîzân şude

Ol bed-gümânlaruñ arasından çıkub, kenâr-ı kûhsâra tîr gibi gürîzan olunca, bu şimşîr-zenler siper gibi dest-gîr oldılar. Kemend-i taqdîr pâ-yı tedbîrlerini bend eylemişdi, lâ-cerem, zincîre düşmiş şîr fibi her biri bir levendin elinde esîr oldılar. Mezkûr hadem-ü-hadem-i mûr-haşr bu şîrleri zebûn idüb, libâs-ı be'slerini soydular, şimşîr gibi 'uryan itdiler. Nîze gibi serkeşler tuğ gibi başu kaba ve âteş gibi yalın alağ aldılar Sulţân Ceme iletdiler.

Beyt-i fârisî

Ez ân feth Cem şûd besî şâd-kâm

Be 'işâret çü çemşîd bi-girift câm

Gonca-i bağı feth açıldığma ferâh-nâk olup, cân-ı hândân-u-mesrûr oldu. Gül gibi gönli şâd ve bend-i ğamdan âzâd olup, dimağı bâd-i ğurûrta toldı. Tedbîr-i hâmla nefsi bed-fercâm kendüyi tağrîr itmişdi. Mezkûr dâm-ı fâsid-ser-encâmın dânesine, ki ol savaş hengâmında kesilen başlardur, mağrûr olmak, tavr-ı 'ağıldan dûrdur. 'mesel) *Rubbe nâri keyyin, hîlet nâne şeyyin*

Hazret-i pâdişâh-ı hilâfet-penâh, sipâh-ı giyâh-şümârı ihzâr idüb, Sulţân Cemün üzerine gîtdüğini, ol dağı hademi ve haşemiyle cidâl-ü-ķitâle ikbâl idüb, âheng-i cengi dürüst 'derdest) ve 'azm-i rezmi cezm itdüğün bildürir.

Çün ol leşker-i cerrârûñ haber-i inkisârı hâtîr-ı 'âtır-ı şehryâr-ı kâm-kârî mükedder itdi, hâtîf-ı devlet-i pâydân, ki vâkıf-ı esrâr-ı nihân-ı cihândur, bağıt-ı bîdârına hişâb idüb eyitdi.

Muhalifân-ı tû mûrân bûdend ü mâr şüdend
Ber-âver ez ser-i mûrân-ı mâr-geşte demâr

Sultân-ı cihân qarındâşmun tevsen-i nefsinde licâm-ı in'âm-ı ihsânla râm olacağ başı yok gördi, 'mesel) *A'ti ahâke temreten fe-in ebû fe-cemreten* deyüb, aqdâm-ı ikdâm ve 'azm-i rezm üzerine [6b] muhkem tûrdı. Hitâb-ı nuşh-u-pendi gûş itmeden ve cevâb-ı şulh-ı sûdmendi nûş itmeden, ol serkeşün tab'-ı âbı olup, âteş-i sitizi tîz itdüğünü işitdi. *El-bâdiyü ezlamü* diyüb buyurdi. Sipâh-ı 'âlempenâh ol fitne odını, ki dûd-ı güşen-i mülki külhâna döndürmişdi, söyündürmesine seyl gibi hîz itdi.

Beyt-i türkî li-müellifihî

Cûşe geldi leşker-i deryâ-şükûh
Toldı seyl-i haylile şahrâ-vu-kûh

Fermân-ı 'âlî-şân-ı sultânî şöyle vârid oldı ki: Rûmili diyârının leşker-i kişver-penâhı, sipehsâlâr-ı Âsaf-i'tibâr Yahyâ Paşa-yı şaf-dârı Sofyada turalar; bâkî ümerâ-yı rezm-ârây-u-leşker-i kişver-küşây Süleymân-ı zamanuñ divân-ı cihân-pîrayna hâzır olub âsitân-ı âsumân- fersâ-yı sultâniden 'alem-i 'âlem-sitân-ı haqânî ref' oheak. kûs-ı rihlet-i vuralar.

Çün sefer-i zafer-eserün yarağı 've) yasağı görildi, Kayşer-i sikendererün Üsküdar yaqasında otağı kuruldı, bir şabah, ki mellâh-ı zamân sipihri-rûşen-çehrün altundan küleğin 'amûd-ı şu'â ile qaldırub, sefine-i çarh-ı berine nûrânî båd-bânla zînet verdi. Melik-i melek-manzar dâru'l-mülk-i Kostantinden sâ'at-ı sa'd-u-vaqt-ı meymûnda çıkub, baht-ı rûz-efzûn ve tâli'-i hümâyûnla keştî-yi gerdûn-gerd-ü-deryâ-neverde girdi. Çün fûlk-i felek-peyker ol deryâ-şükûh-u-kûh-lengeri içine aldı, båd-ı nusret esüb, barqdirağş sancaqları bayrakları direfşinden båd-bânlar açıldı. Mâhçe-i 'alemün, ki âftâb-ı 'âlem-tâba benzerdi, pertevinden âb-ı deryâ pür-tâb olub, sinân-ı âteş-feşândan deniz yüzine odlar saçıldı.

Beyt-i fârisî

Kevkebe'i çün felek ârâste
Mâh-ı 'âlem tâ be felek hvâste

Dergâh-ı asumân-iştibâhda dergâh hâzırolan, nühzat-i pâdişâh-ı hilâfet-penâha nâzır olan sipâh-ı kûh-şükûh-u-düşmen-kâh, ki yola çıkusalardı gerd-i râhdan gökyüzi rûy-i zengî siyâh olırdı, Aqdenizden qarabulutlar gibi geçtiler, gitdiler. Üsküdar yaqasını dâmen-i gerdûn gibi al bayraklarla gülgün idüb, ejdehâ-kirdâr nîzeler ve şîr-peyker 'alemlerle deşt-ü-

hâmûnu mâl-â-mâl itdiler. Mâhiçe-i tuğ 'tuğ) evc-i 'ayyuğa irüb, tanîn-i şantana-i bûk-u-kûs gûş-ı gerdûna girdi. Kızıl vâle üstinde sancağların altunlu başları, kenâr-ı şafahta âfitâb gibi tâb virdi.

Nazm-i türkî li-müellifihi

Her 'alem bir fitne-i 'âlemdürür zerrîn-külâh
Mâh ammâ kıdd-i serv serv ammâ haddi mâh
Gökten inmiş ol livâ-yı nûrdur bu zill-ı Hakk
Ağ sancağın dibinde pâdişâh-ı dîn-penâh

Sultân-ı zamânun ordû-yı hümâyun-ı gerdûn-mûy-u-hâmûn-gerdi, der-yâ-yı cihân-peymây gibi deşt-ü-deri ser-â-ser tutub, çârsûy-ı zemîne topladı. Her diyârın hayl-i cerrârı seyl-i new-bahâr gibi hürûş-u-cûşla fevç fevç, her fevc-i cevşen-pûş bir baır-ı âhenîn-mevc, revân olub geldi, ol deryâya koyıldı. Mihr gibi nîzegüzârlar, şihâb gibi tîr-endâzlar, mâh gibi siper-dârlar, sipihr-i bî-direng gibi tuğ-ı [7a] mîğ-reng-ü-barķ-dırağşdan yer yüzine âteş-bârlar, bedr-i siper ve hilâl-i teber ve şihâb-ı tîr ve baır-ı şemşîr ve kavş-i ferrûh-ı kemân ve ahter-i ruşşân-ı sinânla püşt-i hâmûn rûy-ı gerdûna döndi. Tabak-ı şafaķ ve varaķ-ı verd gibi sürh ve sefid-ü-zerd-i gülistân-u-âsumân gibi sebz-ü-benefş-i direfş-i günâ-günla rûy-ı havâ püşt-i buķalemûna, râyât-ı feth-âyâtun bayrak-ı barķ-tâbî 'arûs-ı gerdûna gül-ğün nikâb olub, zâğ-ı şâm berik-i sinândan dîde-i 'ukâb ve şavûs-ı bâm gerd-i siyâh-ı sipâhdan perr-i ğurâb oldu. Püşt-i dürüşt-i zemîn nişân-ı na'l-ü-mîh-i âhenînle pür-hilal-ü-pervîn olub, şikem-i çarh-ı berîn gerd-i merd-i neberd ve esb-i tîz-gerden nâf-ı gazal-i Çin gibi müşg-i huşķ topladı.

Beyt-i fârisî li-müellifi

'Ayn-i 'âlem hîre geşt ez gerd-i hing-i tîz-gerd
Mağz-i gerdûn 'atşâ dâdu halk-ı derya sürfe kerd

Bu mehâbetle ol sipâh-ı deryâ-şükûh-u-kûh-şalâbet yürüdü. Baır-i ebr-hürûş veryüzünü tutub, ebr-i baır-cûş gökyüzünü bürüdü.

Ol taraftan Sultân Cem, dahî tabl-u-'alemlerle Bursadan çıkub, hayl-ü-şemîyle 'âlem topladı. Cins-i ins ve zümer-i beşerden her ne yerde fettâk-i bî-pâk varsa yanına cem'idüb, kıânûn-ı bezm-ü-rezm üzerine sâz-ı kârzâra düzen virüb, âheng-i cengi râst ve 'azm-i ğîrûdârı cezm itdi. nihâl-i muķâtele ve muşâff hayâlinde dikilüb, şecer-i nedâmet-şemer-i cidâl-ü-şilâf gönlinde bitdi.

Beyt-i fârisî

Be-zed kûs u zi-deşt ber-ḥâst gerd 'kerd)

Havâ pür zî gerd ü zemîn pür zi merd

Ḥayl-i bî-meyl-ü-amân-ı diyâr-ı Karaman şehâb-ı nev-bahâr ve seyl-âb-ı kûhsâr gibi ḥurûş-u-cûşla revân olub, deryâ-yı zemîn-peymâ gibi şehîr önindeki şahrâyâya ṭolub, kulûb-ı ins-ü-câna mehâbet bıraḳdı. Varsaḳ-u-Ṭurğudun fâsîd-nihâd-ı bed-kirdârları, ki her biri bir fesâd pınarınun başıydı, Bursa içinden Gök Dere gibi gürleyüb çıḳdı. Ol bed-kîş ṭâğîler Keşiş Ṭağî kenârından Aḳ Çağlaḳ gibi çağlayub aḳdı. Mezḳûr şehîrün âlât-ı darb-u-ḥarbi müretteb 'azabı daḫî çıḳub, sâz-u-seleble ârâste oldı. Meydân-ı neberdün meşhûr merdâneleri şavaş ḳumâşıyla gelincik çarşusu gibi pîrâste oldı. Başlarına kızıl bôrkler giyüb, lâleler gibi sancaḳlar ḳaldurdılar, şahrâyâya çıḳdılar. Şadâ-yı kerre-nâ-y ve şaffîr-i nefîrle 'âlem-i ḥarâb-âbâd-u-süst-bünyâdı yıḳdılar.

Beyt-i türki li-müellifihi

Çerî benzerdi bâğ-ı pür-bahâra

Kenârında 'azablar lâle-zâra

Sultân Cem yanında ol ḥayl-ü-ḥaşami göricek, ḥayl-i kuvvet-i ḳalb bulun, mesrûr oldı. Hevâ-yi bezm-ü-rezm ile tennûr-ı sînesi germ olub, kâse-i dimâğî bâde-i ğurûrla ṭoldı. Gerçi bilürdi, kendüde olmâye yok, ki, sâye-nişîn-i çetr-i zıllu'llâhî fi'l-arzı ile, ki leşker-i zafer-eşseri tûl-ü-'arz-ı zemîne ṭolmuşdı, muḳâbele idebileydi. Ḳâbil miydi ki nûr ile zill muḳâbil olaydı, İḥtimâl mi var idi ki kûh ile kâh müşâdeme kılaydı, mecâl mı var idi ki mâr ile mûr muḳâtele idebileydi, emmâ kendüyi ḥayâl-i bî-me'âlinde mülk-i 'Oşmâna sultân-ı vâris bilmişdi. Evhâm-ı bed-fercâmında kiştezâr-ı memlekete dihkân-ı hâdis i'tikâd kılmışdı. Umardı ki, ḥayl-ü-ḥaşemden, belki ümerâ-yı mu'azzamdan ba'zı bed-râylar kendüye meyl idilirdi.* Vâḳı'â erâzil-i nâsda hevâ-yı nefsi hasîse mâ'il olur, bî-ḳıyâs ve vesvâs-ı İblîs-i pür-telbîse tâbî' olur çokdur. 'Arz-ı 'araz için cevher-i 'ırzın ḥâḳe şalar, mâl için 'aḳâr-ı vakârın pâ-mâl ider bî-bâklere ḥadd-ü-'add ve ğâyet-ü-nihâyet yokdur.* Fırsat maḳamında ve ḥuşûmet hengamında ḥazret-i Padişâh-ı ḫilâfet-penâhî ḳoyub gidelerdi.

Beyt-i Türkî li-müellifihi

Beşerün ekşeri behâimdür

Çar-sûyı hevâda ḥâimdur

Şekli insân u şureti hayvân

Vâdi-yi cehl içinde ser-gerdân

Câizdi ki, ol cemâ'atden tevaşşu' olunan şenâ'at şâdir olaydı. Hengâm-ı cengde bî-nâm-u-nenglerden cinâyet-i hîyânet zâhir olaydı. Emmâ eşhr-yar-ı rûşen-zamîr, tedbîr-i dil-pezirle ol ihtimâli ref' ve ol ihtilâlün sebîlin sedd idüb, dest-i sîm-bârı ve keff-i zernisârı hayl-i rezli habl-i bezle şedd itmişdi. Dirhem-ü-dînârla mâl-â-mâl kis-ı mîknâtis- haşşîyet ol pûlâd-nihadlarun şalb-i şalbin şöyle celb kılmışdı ki, mecâl-i in'îţâf ve ihtimâl-i inhirâf bi'l-küllîye selb olub gitmişdi.